

Markegrenzen in Hengelo (XII)

- Speurtocht naar de grenspaal van Lonneker -

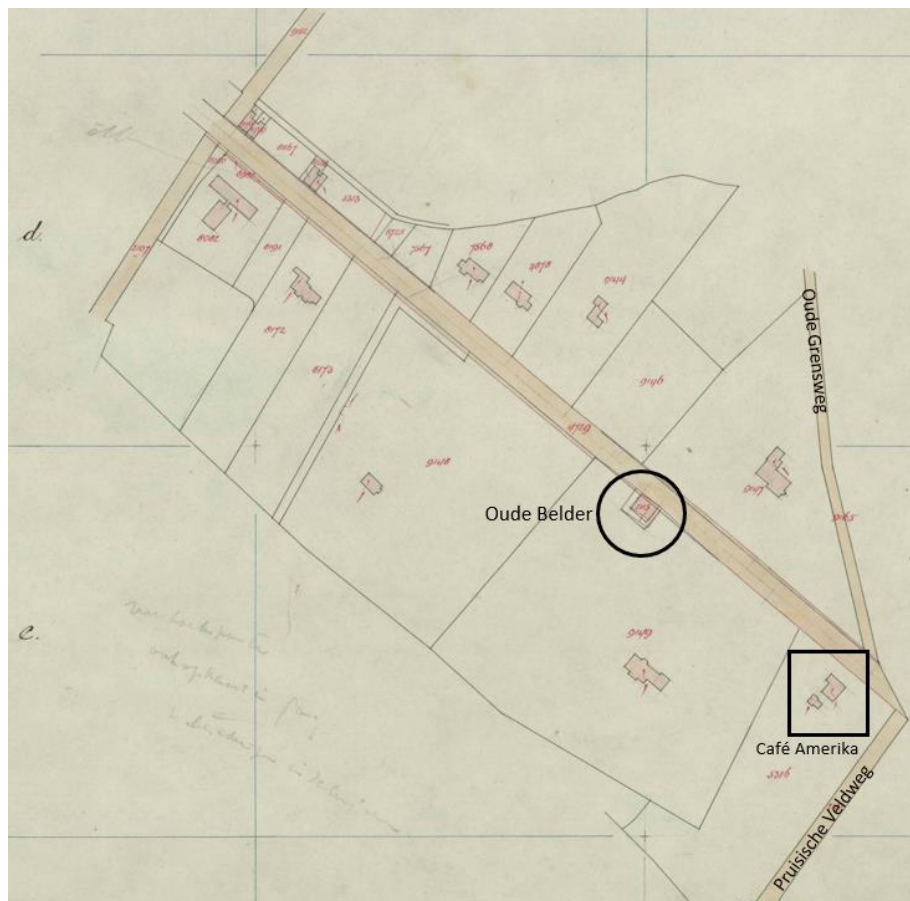
Door: Gerhard Post & Wil Zwienenberg

Opgedragen aan Wim den Oudsten

Hendrik Bruna (1840 – 1906) was van 1893 tot zijn dood predikant in Hengelo. Onder het pseudoniem Viator beschreef hij wandelingen rondom Hengelo in zijn boek¹ 'In en om Hengeloo, Borne en Delden'. Eén van zijn wandelingen voert langs de 'Enschedeschen straatweg'. Hij schrijft daarover: "Rechts eene boerderij met een grooten lindeboom, de Eerste Beller, die al onder de Waarbeek behoort en daartegenover het pad naar Bruggeluuks en dan wijst de grenspaal, dat wij Lonneker's gebied betreden. (...). Slaan wij langs de daar gelegen herberg Amerika, den weg in, dan bereiken wij de Waarbeek."

De locatie

De gemeente Hengelo is in de richting van Enschede behoorlijk gegroeid. Hengelo uitgaand over de Enschedese straat begon de gemeente Lonneker tot 1881 al bij de Wolter ten Catestraat. De eerste uitbreiding van Hengelo ging in 1881 ten koste van Lonneker. Weer gaand over de Enschedese straat in de richting van Enschede begon de gemeente Lonneker dan pas bij de Oude Grensweg (links) en de Pruisische Veldweg (rechts). Viator zal dus een grenspaal op deze grens beschreven hebben. De Eerste Beller stond aan de rechterkant en Bruggeluuks bestaat nog steeds; het adres is Morshoekweg 15. Of de grenspaal links of rechts stond is niet echt duidelijk. Misschien aan de linkerkant, gezien de vermelding aansluitend op 'het pad naar Bruggeluuks'. Een afbeelding of andere vermelding ontbreekt.

Afbeelding 1. Kadastrale hulpkaart (1929)

De kadastrale hulpkaart in afbeelding 1 werd opgeduikeld door Wim den Oudsten. De kaart toont pal aan de straatweg (in de cirkel) de Eerste Beller, een boerderij die op de kadastrale kaart van 1832 de Oude Belder wordt genoemd, met eigenaar (in 1832) Hendrikus Rierink. De herberg (in 1929 café) Amerika stond op de hoek met de Pruisische Veldweg (in het vierkant). Maar we lopen op het verhaal vooruit ...

De foto

In de zomer van 2018 stapte een man de expositie 'Van Steppe tot Stork' in de Marktstraat binnen. Hij stelde een vraag en bood vervolgens zijn collectie van ruim 1500 foto's van Hengelo aan. De collectie bevatte bekende, maar ook voor ons onbekende foto's. Pas vorig jaar ontdekten we tussen de foto's van de Enschedesestraat, de foto met de naam 'Enschedesestraat richting Enschede. Met rechts de grenspaal van de gemeente Lonneker.'

Afbeelding 2. Foto: Albert Brusse, Eigen Erf, 9 december 1932

Zo hadden wij ineens twee verwijzingen naar een grenspaal van Lonneker. Maar gaat het wel om dezelfde paal? En aan welke kant stond deze dan? De titel van de foto suggereert rechts, vanuit Hengelo.

Het onderzoek verliep met horten en stoten; de kadastrale hulpkaart kwam pas in een later stadium boven water. Het leek al snel waarschijnlijk dat de foto in de richting van Hengelo genomen was, omdat aan de andere kant van de Enschedestraat geen huizen zo dicht bij de weg stonden. Was de woning dan café Amerika? Dat idee werd nog versterkt door een bijna gelijke foto in het blad 'Oald Hengel' van juni 1977, pagina 15, waar de grenspaal *nét* niet op staat. In het bijschrift wordt café Amerika genoemd. Maar ook dit wist Wim den Oudsten op te lossen; café Amerika hoort bij perceel C 5316, het vierkantje in afbeelding 1. Het werd in 1931 gesloopt. Tenslotte achterhaalt Wim dat de Eerste Beller in 1933 werd verkocht aan de voorloper van Rijkswaterstaat. Het huis werd gesloopt voor een aanpassing van de Enschedesestraat.

De foto (afbeelding 2) is gerasterd, wat betekent dat hij uit een krant of tijdschrift komt. Het zoeken op de site van Delpher² leidde tot de vondst in de Eigen Erf van 9 december 1932. De foto is bijna zeker door Albert Brusse uit Enschede gemaakt. Het bijschrift van de foto luidt: "het algemeen belang eischt weleens slachtoffers, die werkelijk te betreuren zijn. Bij de verbreding van den weg Hengelo-Enschedé, aan welk werk men druk bezig is, moet dit mooie, oude boerenhuis gesloopt worden." Hiermee is de cirkel rond.

Het beheer van het Brusse archief (met 100.000 negatieven!) is eind vorig jaar overgedragen aan de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker. Over enige tijd zullen we het origineel van de foto kunnen zien.

Dank

Veel mensen hebben meegedacht met het oplossen van deze puzzel. Maar de belangrijkste bijdragen kwamen van Wim den Oudsten. Wim was als vrijwilliger werkzaam bij de afdeling Documentatie van Museum Hengelo. Hij gebruikte de genealogie als middel om door te dringen in de geschiedenis van de gemeente Hengelo. Hij was in staat de meest uiteenlopende bronnen van informatie te vinden. Altijd was Wim bereid bezoekers en collega's van het museum te helpen bij vragen over personen, families, percelen, kadastrale en omgevingskaarten. Wim den Oudsten is op 8 februari 2020 onverwacht overleden. Wij gaan hem missen. Wij dragen dit artikel aan hem op.

Bronnen

1 Viator, In en om Hengelo, Borne en Delden, (1897), online beschikbaar op http://overijssel1880-1930.blogspot.com/2009/07/in-en-om-hengelo-borne-en-delden_727.html.

2 De site van Delpher is www.delpher.nl. De link naar de Eigen Erf van 9 december 1932 is <https://www.delpher.nl/nl/tijdschriften/view?identifier=MMOHKT01:002971012:00001&coll=ds>.